

KSZTAŁCENIE ZAWODOWE W WYBRANYCH KRAJACH EUROPY

Opracowanie

Beata Płatos

Beata Maluchnik

Magdalena Górowska-Fells

Grudzień 2012r.

Austria

Szkolnictwo obowiązkowe w Austrii obejmuje dzieci i młodzież w wieku 6-15 lat.

W 9., ostatnim roku edukacji obowiązkowej istnieje możliwość wybrania wstępnego rocznego kształcenia zawodowego tzw. **roku przedzawodowego** w szkole politechnicznej (*Politechnische Schule*) dla uczniów w wieku 14-15 lat chcących bezpośrednio po zakończeniu edukacji obowiązkowej kontynuować kształcenie zawodowe w systemie dualnym. W ramach roku przygotowawczego uczniowie objęci są doradztwem zawodowym oraz szkoleniem praktycznym w firmach organizowanym w wybieranych przez uczniów zawodach odpowiadających głównym dziedzinom gospodarki.

Program *Politechnische Schule* obejmuje przedmioty obowiązkowe ogólne takie jak: jęz. niemiecki, matematyka, jęz. obcy, ekonomia i nauki polityczne, religia, orientacja zawodowa i praktyczne umiejętności życiowe oraz przedmioty do wyboru w ramach jednej z siedmiu specjalizacji (*Fachbereiche*). Pula przedmiotów obowiązkowych i dodatkowych w ramach wybranych specjalizacji określana jest na poziomie szkoły.

Polytechnische Schule funkcjonują jako samodzielne instytucje lub są połączone z innymi (najczęściej ogólnokształcącymi) szkołami średnimi.

Kształcenie zawodowe na poziomie szkoły średniej II stopnia obejmuje następujące podstawowe typy szkół:

- *Bildungsanstalten für Kindergartenpädagogik* - szkoły zawodowe dla nauczycieli przedszkolnych i *Bildungsanstalten für Sozialpädagogik* - szkoły zawodowe dla edukatorów,
- *Berufsschule* - szkoły zawodowe dla uczniów kształcących się w systemie dualnym, w których odbywa się kształcenie w niepełnym wymiarze godzin równoległe z kształceniem w miejscu pracy,
- szkoły zawodowe o profilu medycznym,
- *Berufsbildende mittlere Schulen* - szkoły średnie techniczno-zawodowe,
- *Berufsbildende höhere Schulen* - kolegia techniczno-zawodowe.

***Bildungsanstalten für Kindergartenpädagogik* (szkoły zawodowe dla nauczycieli przedszkolnych)**

Są to szkoły 5-letnie, które przyjmują uczniów po zakończeniu ósmego roku edukacji. Tygodniowa liczba godzin lekcyjnych nie przekracza 40. Szkoły te przygotowują do egzaminu maturalnego i dyplomowego.

Oprócz specjalizacji nauczycielskiej na poziomie przedszkolnym, szkoły te kształcą również wychowawców do szkół z internatem, a także - od 1999 roku - oferują specjalizację z wczesnej edukacji i opieki (praca z dziećmi do lat 3).

W ramach *Bildungsanstalten für Kindergartenpädagogik* istnieje również możliwość realizowania 4-semestralnego kursu uprawniającego do pracy w przedszkolach specjalnych.

***Bildungsanstalten für Sozialpädagogik* (szkoły zawodowe dla pedagogów, wychowawców i edukatorów)**

Podobnie do szkół zawodowych dla nauczycieli przedszkolnych, szkoły te oferują kształcenie 5-letnie i przyjmują kandydatów, którzy ukończyli ósmy rok edukacji.

Bildungsanstalten für Sozialpädagogik prowadzą także kursy dla dorosłych w trybie wieczorowym.

Szkoły te przygotowują do egzaminu maturalnego i dyplomowego w ramach specjalizacji - praca z dziećmi i młodzieżą w ośrodkach dla dzieci i młodzieży lub ośrodkach dla młodzieży i dzieci o specjalnych potrzebach edukacyjnych.

Szkoły techniczno-zawodowe drugiego stopnia - *Berufsbildende mittlere Schulen* i *Berufsbildende höhere Schulen*

Po ósmym roku nauki uczniowie mają prawo wybrać specjalizację zawodową i kształcić się w jednym z 300 techniczno-zawodowych wariantów kształcenia w różnych typach szkół.

Kształcenie może się odbywać w **niepełnym wymiarze godzin** w opisanych w ramach systemu dualnego *Berufsschulen* (szkołach zawodowych, do których uczęszczają uczniowie szkolący się równolegle w miejscu pracy) lub w **pełnym wymiarze godzin** w szkołach średnich II stopnia techniczno-zawodowych - *Berufsbildende mittlere Schulen* lub kolegiach techniczno-zawodowych na poziomie szkoły średniej II stopnia - *Berufsbildende höhere Schulen*.

***Berufsbildende mittlere Schulen* (szkoły średnie II stopnia techniczno-zawodowe)**

Placówki te oferują szkolenie w pełnym wymiarze pod kątem konkretnego zawodu obejmujące przedmioty ogólne i zawodowe. Kształcenie zawodowe składa się przede wszystkim z zajęć praktycznych w warsztatach szkolnych, laboratoriach czy szkolnych kuchniach.

Nauka trwa od roku do czterech lat (średnio trzy lata) i prowadzi do uzyskania tytułu wykwalifikowanego pracownika/robotnika lub pracownika średniego szczebla.

Warunkiem przyjęcia do *Berufsbildende mittlere Schulen* jest ukończenie ósmego roku nauki lub roku przedzawodowego.

Kształcenie kończy się egzaminem zawodowym zdawanym przed komisją.

Wśród *Berufsbildende mittlere Schulen* dominują szkoły trzy- lub cztero-letnie kształcące w ramach bardziej specjalistycznych specjalizacji takich jak, m.in: specjalizacja techniczna i rzemieślnicza, handlowa, odzieżowa (projektowanie, moda), hotelarska i turystyczna, społeczna oraz rolniczo-leśna.

***Berufsbildende höhere Schulen* (kolegia techniczno-zawodowe na poziomie szkoły średniej II stopnia)**

Przyjęcie do szkół tego typu odbywa się na podstawie świadectwa ukończenia 8. roku nauki na poziomie co najmniej dobrym. Można również ubiegać się o przyjęcie na podstawie egzaminu wstępnego. Szkoły o profilu artystycznym wymagają zdania egzaminu wstępnego.

Absolwent *Berufsbildende höhere Schule* uzyskuje podwójne kwalifikacje: ogólne (dyplom i świadectwo maturalne) i zawodowe. Edukacja w kolegium prowadzi bezpośrednio do

wykonywania zawodu, bądź kontynuowania nauki na poziomie uniwersyteckim. Nauka trwa pięć lat w pełnym wymiarze godzin.

Program nauczania składa się z trzech równych części: edukacja ogólna, teoria zawodowa, praktyka zawodowa. Kolegia oferują następujące ścieżki kształcenia: mechaniczna, inżynierska, elektryczna, elektroniczna (przetwarzanie i organizacja danych), budowlana, chemiczno-przemysłowa, informatyczna, modowa, wzornicza, turystyczna, handlowa, przemysłowa, rolniczo-leśna.

System Dualny

System dualny obejmuje 10.-13. roku nauki. Bierze w nim udział około 40.000 przedsiębiorstw, szczególnie małych i średnich, zwłaszcza z branży handlowej, rzemieślniczej, turystycznej i organizacji wypoczynku.

System kształci obecnie w blisko 220 zawodach. Stosunek czasu spędzonego przez ucznia na praktycznej nauce zawodu w miejscu pracy do nauki w szkole wynosi około 4:1. W systemie dualnym kształci się około 40% uczniów kończących edukację obowiązkową, z czego jedna trzecia to dziewczęta. Najczęściej wybierane dziedziny kształcenia to: handel i rzemiosło, przemysł, turystyka i wypoczynek, transport, doradztwo i informacja oraz bankowość i ubezpieczenia.

Uczniowie terminujący (*apprentices*) podejmują równoległe przyuczenie do zawodu w miejscu pracy i kształcenie w niepełnym wymiarze w szkole (*Berufsschule*). Kształcenie zawodowe w szkole rozpoczyna się w momencie podjęcia przez terminującego ucznia pracy i trwa od 2 do 4 lat. Kształcenie w systemie dualnym może zakończyć się po:

- 2,5 roku – głównie w przypadku zawodów rzemieślniczych (np. cukiernik, konserwator fasad budynków i pomników, masażysta)
- 3 latach – co dotyczy około 70% zawodów m.in.: pracownik biurowy, sprzedawca, fryzjer, kucharz, stolarz
- 3,5 roku – głównie w przypadku zawodów technicznych takich jak: mechanik samochodowy, technik laboratoryjny, optyk, fotograf, itp.

W przypadku większości specjalności uczniowie przystępują do egzaminu końcowego po trzech latach nauki.

Celem kształcenia w szkole jest uzupełnienie i poszerzenie ogólnej wiedzy ucznia, a przede wszystkim zdobycie podstawowej wiedzy teoretycznej w zakresie wybranej specjalizacji. Uczeń kształcący się w systemie dualnym jest zatrudniony na podstawie umowy czeladniczej i ma prawo do wynagrodzenia na poziomie 25-40% początkowej pensji wykwalifikowanego pracownika. Poziom wynagrodzenia wzrasta corocznie.

Regulacje dotyczące szkolenia w miejscu pracy wprowadza ustawa o kształceniu zawodowym *Berufsausbildungsgesetz* opracowana przez Ministerstwo Pracy i Gospodarki.

Niemcy

Edukacja zawodowa rozpoczyna się na poziomie szkoły średniej drugiego stopnia. Istnieją dwie ścieżki umożliwiające zdobycie kwalifikacji zawodowych:

1. Kształcenie w szkole średniej drugiego stopnia o profilu zawodowym
2. Uczestnictwo w systemie dualnym.

1. SZKOŁY ŚREDNIE DRUGIEGO STOPNIA O PROFILU ZAWODOWYM

Berufsfachschulen – przygotowują do zawodu (jednego bądź kilku) oferując wstępne szkolenie zawodowe w jednym lub kilku zawodach regulowanych lub prowadzą do uzyskania pełnych kwalifikacji zawodowych w konkretnym zawodzie. Oferują również dalszą edukację ogólną. *Berufsfachschulen* kształcą w kierunkach: biznesowym, języków obcych, sztuki, rzemiosła, pracy społecznej, pracy w sektorze zdrowia. Listę konkretnych zawodów reguluje prawo federalne. W przypadku, gdy uczeń nie uzyskuje pełnych kwalifikacji kończąc ten typ szkoły, ukończenie szkoły może zostać zaliczone do formalnego stażu pracy/ szkolenia w zawodzie, który wymaga takiego stażu. Absolwenci *Berufsfachschulen* mogą również podejść do egzaminu walidacyjnego przed odpowiednim organem (jeśli dany land przyjął odpowiednie regulacje, które to umożliwiają) i potwierdzić swoje kwalifikacje oraz ich zgodność z kwalifikacjami nabywanymi w systemie dualnym.

Warunkiem przyjęcia do *Berufsfachschule* jest certyfikat ukończenia edukacji obowiązkowej. Czas trwania nauki, w zależności od specjalizacji, obejmuje od roku do trzech lat.

Fachoberschule – szkoła średnia techniczna. Obejmuje dwa kolejne lata (11. i 12. rok edukacji); kształci w kierunku ogólnym oraz specjalistycznym (w zakresie wiedzy teoretycznej i praktycznej), prowadzi do zdobycia kwalifikacji umożliwiających kształcenie na poziomie wyższym w *Fachhochschule*. W niektórych landach ten typ szkoły umożliwia kształcenie o rok dłużej (13 rok edukacji) i przygotowuje do egzaminów uprawniających do kontynuowania edukacji na poziomie wyższym.

Dziedziny kształcenia to: biznes i administracja, kierunki techniczne, żywienie, rolnictwo, praca społeczna i zdrowie, projektowanie, bio-inżynieria i ochrona środowiska.

Kształcenie obejmuje naukę w szkole i szkolenie praktyczne. Przedmioty obowiązkowe bez względu na specjalizację obejmują: jęz. niemiecki, wiedzę o społeczeństwie, matematykę, nauki przyrodnicze, język obcy i przedmiot zawodowy. Szkolenie praktyczne odbywa się w pierwszym roku nauki (11. roku edukacji) w miejscu pracy (firmie, instytucji) związanej z wybraną specjalizacją. Zaliczona wcześniej praktyka zawodowa może powodować przejście bezpośrednio na kolejny czyli 2. rok (12. rok edukacji).

Berufliches Gymnasium/ Fachgymnasium – wyższy poziom *Gymnasium* ze specjalizacją zawodową. *Gymnasium* z zasady oferuje ciągły tok nauki od 5. do 12. lub 13. roku edukacji. Ten typ szkoły nie ma odpowiednika na niższym poziomie - w praktyce w niektórych landach są to ostatnie 3 lata *Gymnasium* ze specjalizacjami zorientowanymi na konkretne zawody. Przedmioty zawodowe są dodane do programów nauczania ogólnego obowiązującego w szkole ogólnokształcącej na tym poziomie i są zdawane na egzaminie końcowym. Przedmioty zawodowe takie jak np.: przedsiębiorczość/ biznes, technika, technologia informacyjna, żywienie, agronomia, nauki społeczne i o zdrowiu, jeśli są realizowane w trybie intensywnym, mogą być zdawane na egzaminie maturalnym zamiast przedmiotów ogólnych. Niektóre *Berufliches Gymnasium/ Fachgymnasium* oferują uczniom możliwość uzyskania podwójnych kwalifikacji tj. kwalifikacji umożliwiających podjęcie studiów wyższych i

kwalifikacji zawodowych, zgodnie z prawem obowiązującym na terenie danego landu. Ten typ kształcenia zawodowego oferują również inne instytucje np. *Oberstufenzentren*, trwa on zazwyczaj od 3 do 4 lat.

Berufsoberschule – w efekcie prac Konferencji Ministrów Edukacji i Kultury dotyczących statusu edukacji zawodowej i ogólnokształcącej ten typ szkoły zyskał w Niemczech większe znaczenie. *Berufsoberschulen* powstały w niektórych landach w celu umożliwienia uczniom, którzy kształcili się w systemie dualnym dostępu do edukacji na poziomie wyższym. Kształcenie w *Berufsoberschule* trwa dwa lata w pełnym wymiarze godzin i kończy się egzaminem maturalnym.

Niektóre szkoły oferują także odpowiednio dłuższy cykl kształcenia w niepełnym wymiarze godzin.

Uczniowie przyjmowani są do *Berufsoberschule* na podstawie: *Mittlerer Schulabschluss* (certyfikatu uzyskiwanego po szkole średniej I stopnia lub w trakcie kształcenia zawodowego), kwalifikacji odpowiadającej odbyciu dwóch lat kształcenia zawodowego lub pięciu lat doświadczenia zawodowego. Uczniowie wybierają specjalizację zgodną z profilem kształcenia/ zawodem, które wcześniej realizowali.

2. SYSTEM DUALNY

Ponad 2/3 młodzieży kończącej pełnowymiarową edukację obowiązkową wybiera kształcenie zawodowe w systemie dualnym trwające dwa lub trzy lata, w zależności od specjalizacji (zawodu). System nazywany jest dualnym ponieważ zakłada, że nauka odbywa się w dwóch miejscach: zakładzie pracy oraz szkole (*Berufsschule*). Celem systemu jest zapewnienie możliwie najlepszej edukacji zawodowej tj. właściwie skonstruowanego profilu kształcenia umożliwiającego zdobycie umiejętności, wiedzy i kwalifikacji zawodowych niezbędnych do wykonywania danego zawodu w zmieniających się okolicznościach rynku pracy. System umożliwia ponadto zdobycie wymaganego doświadczenia zawodowego. Uczeń kończący kształcenie w systemie dualnym posiada formalne kwalifikacje do podjęcia pracy w jednym z 350 zawodów regulowanych.

Do rozpoczęcia nauki w systemie dualnym konieczne jest ukończenie edukacji obowiązkowej. Nie ma żadnych dodatkowych wymagań – możliwość kształcenia w systemie dualnym jest generalnie otwarta dla wszystkich.

Większość kandydatów decyduje się kształcić w tym systemie od razu po zakończeniu edukacji na poziomie średnim I stopnia, choć około 20% uczniów wybiera tę formę kształcenia dopiero po ukończeniu szkoły średniej II stopnia.

Młoda osoba podejmująca szkolenie zawodowe w systemie dualnym jest zatrudniona na podstawie umowy cywilno-prawnej pomiędzy nią, a firmą oferującą szkolenie. Na podstawie umowy uczeń ma obowiązek podjąć szkolenie praktyczne (w miejscu pracy) i teoretyczne (w szkole). Uczniowie spędzają na ogół od 3 do 4 dni w miejscu pracy i 1 lub 2 dni w tygodniu w szkole. Przedsiębiorca ponosi koszt szkolenia w miejscu pracy i wypłaca pensję ustaloną na zasadzie kontraktu negocjowanego w oparciu o umowę zbiorową (*contractual collective bargaining agreement*). Wysokość pensji wzrasta z każdym rokiem szkolenia i równa się średnio jednej trzeciej wynagrodzenia wykwalifikowanego pracownika rozpoczynającego pracę.

Umiejętności, wiedza i kwalifikacje zawodowe jakie uczeń zdobywa w trakcie kształcenia w systemie dualnym zostały określone w specjalnych regulacjach – szczegółowe cele szkolenia w miejscu pracy określa dla każdego ucznia przedsiębiorca prowadzący szkolenie w dokumencie będącym indywidualnym planem szkoleniowym. Zgodnie z regulacjami plan ramowy istnieje także dla szkolenia teoretycznego w *Berufsschule*.

Szczegółowe dane dotyczące kształcenia zawodowego, w szczególności kształcenia w systemie dualnym, są dostępne w corocznym raporcie na temat edukacji i szkolenia zawodowego *Berufsbildungsbericht* publikowanym przez Federalne Ministerstwo Edukacji i Badań *Bundesministerium für Bildung und Forschung* – BMBF. Od roku 2009 znajdują się w specjalnym aneksie do tego raportu *Datenreport zum Berufsbildungsbericht*.

Szkolenie zawodowe w miejscu pracy

Szkolenie zawodowe w miejscu pracy jest organizowane zgodnie z regulacjami obowiązującymi w całej Federacji, które zostały wypracowane wspólnie ze wszystkimi stronami odpowiedzialnymi za edukację zawodową, przy szczególnym udziale pracodawców i związków zawodowych. Regulacje określają treści nauczania dla 350 zawodów na poziomie ogólnonarodowym.

Szkolenie zawodowe w miejscu pracy odbywa się głównie w przedsiębiorstwach związanych z przemysłem, handlem oraz sektorem usług, ale także, choć w znacznie mniejszym stopniu, w prywatnych gospodarstwach domowych. Umiejętności i wiedza dla poszczególnych zawodów, które uczeń ma nabyć w trakcie szkolenia są określone ogólnokrajowymi regulacjami - *Ausbildungsordnungen*.

Te ogólnokrajowe standardy powstały m.in. po to by zniwelować niebezpieczeństwo związania ucznia z wykonywaniem zadań będących w interesie konkretnej firmy. Dzięki standardom określone zostały dokładnie wymagania dotyczące każdego zawodu. Fakt, czy firmy szkolące spełniają kryteria określone prawem w zakresie jakości szkolenia i kadry szkoleniowej jest monitorowany przez lokalne izby przedsiębiorców.

Szkolenie praktyczne w miejscu pracy zapewnia kwalifikacje potrzebne w danej praktyce zawodowej. Umiejętności i wiedza dla poszczególnych zawodów zostały ujęte w planie ramowym określającym czas trwania i konkretne treści nauczania. Plan ramowy jest podstawą do stworzenia indywidualnego programu nauczania w poszczególnych firmach. Częstą praktyką jest, że firmy szkolące, które nie mogą same zapewnić realizacji wszystkich treści nauczania określonych prawem, łączą się z innymi firmami/przedsiębiorstwami tworząc stowarzyszenia, sieci firm czy między-firmowe centra szkoleniowe, które mogą oferować dodatkowe elementy szkolenia (np. te wymagające specjalistycznego sprzętu), których nie są w stanie zapewnić mniejsze czy bardziej wyspecjalizowane firmy.

Kształcenie zawodowe w szkole

Kształcenie w szkole (*Berufsschule*) jest autonomiczne i ma status równy szkoleniu zawodowemu w miejscu pracy. Kształcenie w szkole ma na celu przekazanie wiedzy ogólnej i teoretycznej wiedzy zawodowej pozwalającej na wypełnianie obowiązków zawodowych i udział w życiu społecznym oraz odpowiedzialne traktowanie środowiska naturalnego.

Z zasady na kształcenie w szkole zawodowej składają się 4 godziny lekcyjne przedmiotów ogólnych (jęz. niemiecki, nauki społeczne i ekonomia, religia i sport), niezależnie od wybranej specjalizacji oraz osiem godzin lekcyjnych przeznaczonych na przedmioty zawodowe. Języki obce są uwzględniane w puli przedmiotów zawodowych w takim zakresie w jakim są istotne w danym zawodzie (np. w pracy biurowej).

Organizacja nauki w szkole odbywa się w porozumieniu z przedsiębiorstwami i instytucjami nadzorującymi kształcenie zawodowe w celu zapewnienia uczniom najdogodniejszych warunków kształcenia (Celem tworzących plany jest ułatwienie uczestnictwa w zajęciach i zapewnienie psychologicznie komfortowych warunków do nauki).

Wielka Brytania (Anglia)

Edukacja zawodowa w szkole

Edukacja obowiązkowa obejmuje uczniów w wieku 5-16 lat, edukacja zawodowa obejmuje głównie uczniów w wieku 16-18+ lat.

Kształcenie i szkolenie zawodowe jest oferowane dla uczniów w wieku edukacji ponadobowiązkowej w następujących formach:

- Kursy zawodowe prowadzące do uzyskania kwalifikacji zawodowych oferowane w kolegiach typu *further education college*
- Kursy czeladnicze (*apprenticeships*).

Kursy zawodowe są oferowane głównie na poziomie szkoły średniej II stopnia, choć elementy przygotowania do pracy (*work-related subjects*) muszą być obowiązkowo zawarte w ofercie szkoły na tzw. *Key Stage 4* (etapie 4.), czyli dla uczniów w wieku 14-16 lat.

Po ukończeniu *Key Stage 4* (poziom szkoły średniej I stopnia) większość uczniów ubiega się o *General Certificate of Secondary Education (GCSE)* z kilku wybranych przedmiotów, mogą to być także przedmioty zawodowe/praktyczne. Egzamin jest oceniany zewnętrznie. Zdany egzamin uprawnia do ubiegania się o miejsce w instytucjach edukacyjnych na poziomie ponadobowiązkowym lub podjęcia zatrudnienia.

Na poziomie szkoły średniej II stopnia przedmioty zawodowe są oferowane przez różne typy instytucji edukacyjnych: w szkołach ogólnokształcących tzw. *sixth form colleges* oprócz przedmiotów ogólnokształcących uczy się również przedmiotów praktycznych/zawodowych.

Większy nacisk na edukację zawodową kładą *further education college* i *tertiary college*, chociaż w tych typach szkół są także oferowane przedmioty ogólne. Kwalifikacje przyznawane na tym poziomie to: *General Certificate of Education Advanced level examination (GCE A-levels)*; *the Advanced Subsidiary level examination (GSE AS-level)*; *GSE A-levels* z przedmiotów zawodowych.

Egzamin *GCE A levels* z przedmiotów zawodowych (*applied A levels*) ma podobną strukturę do tradycyjnego egzaminu *GCE A levels* i uczeń może uzyskać takie same liczby punktów, jak z innych przedmiotów, które będą stanowić podstawę przy rekrutacji na studia wyższe.

Typowe dziedziny kształcenia zawodowego to:

- Sztuka i wzornictwo
- Biznes
- Technologia informacyjna
- Nauka
- Inżynieria engineering
- Zdrowie i pomoc społeczna
- Rekreacja i czas wolny
- Media: komunikacja i produkcja
- Sztuki sceniczne
- Podróże i turystyka.

Dyplom potwierdzający kwalifikacje jest również oferowany w ramach kształcenia na poziomie średnim w szkołach i kolegiach typu *further education colleges*. Kursy prowadzące do uzyskania dyplomu łączą kształcenie zawodowe i akademickie (ogólne) i są dostępne w 14 obszarach kształcenia zawodowego.

Edukacja zawodowa na poziomie szkoły średniej II stopnia (ponadobowiązkowa) oferuje różne typy kwalifikacji zawodowych.

Jednym z najbardziej popularnych jest 'BTEC' (kwalifikacje *Business & Technology Education Council*). BTEC-y, oferowane przez organizację *Pearson Edexcel*, to kwalifikacje związane z wykonywaną pracą (zawodem), które są zaprojektowane z uwzględnieniem potrzeb pracodawców i pozwalają na dalszą kontynuację nauki w edukacji dorosłych (typu *further*) lub w instytucjach szkolnictwa wyższego. Słuchacze mogą uzyskać kwalifikacje tego typu równoległe lub zamiast świadectw *GCSEs* oraz *A levels* w szkołach, lub najczęściej w kolegiach typu *further education colleges*. Kwalifikacje te dotyczą takich szeroko rozumianych dziedzin kształcenia jak praca z dziećmi i młodzieżą, budownictwo, kosmetyka, usługi hotelarskie i gastronomiczne, podróże i turystyka, czy usługi dla ludności.

BTEC-y są dostępne na różnych poziomach umiejętności:

- BTEC Kwalifikacje Wstępne – stanowią część kształcenia typu *Foundation Learning* przeznaczonego dla słuchaczy, którzy nie są gotowi na przystąpienie do egzaminów w celu uzyskania *General Certificate of Secondary Education (GCSE)* czy innych kwalifikacji tego typu (poziom szkoły średniej I stopnia).
- BTEC Kwalifikacja Pierwsza – odpowiednik *General Certificate of Secondary Education*. Kwalifikacje te mogą być uzyskiwane równoległe z GCSE przez uczniów w ramach szkolnictwa obowiązkowego (szkoła średnia I stopnia) lub w ramach szkolnictwa ponadobowiązkowego.
- BTEC Kwalifikacja Krajowa – odpowiednik *GCE A levels* (poziom szkoły średniej II stopnia) dla uczniów w wieku 16+ i polecana w szczególności uczniom z dobrymi wynikami z egzaminu GCSE oraz tym, którzy już uzyskali BTEC Kwalifikację Pierwszą.

Istnieją także BTEC Świadectwa i Dyplomy Krajowe Szkolnictwa Wyższego (*Higher National Certificates and Diplomas*) które są kwalifikacjami uzyskiwanymi w ramach szkolnictwa wyższego.

Kształcenie zawodowe - szkolenie czeladnicze, szkolenie w miejscu pracy

Szkolenie czeladnicze obejmuje programy szkoleniowe w miejscu pracy zaprojektowane specjalnie pod kątem potrzeb rynku pracy i pracodawców. Szkolenia tego typu są otwarte dla kandydatów w wieku 16+ i odbywają się w niepełnym wymiarze. Wymagania wstępne podczas naboru różnią się w zależności od sektora gospodarki, a w niektórych przypadkach kandydaci stają do ostrej konkurencji o miejsca w programach szkoleń.

Wszystkie programy szkoleń czeladniczych muszą zawierać następujące elementy:

- Kwalifikacja obejmująca prezentację kompetencji/umiejętności w danej dziedzinie, zawodzie, czy rodzaju działalności gospodarczej.
- Kwalifikacja obejmująca wiedzę techniczną pozwalającą na prezentację umiejętności technicznych, wiedzy i rozumienia koncepcji teoretycznych oraz wiedzy dotyczącej danej gałęzi przemysłu i związanego z nią rynku w danej dziedzinie, zawodzie, czy rodzaju działalności gospodarczej.
- Kluczowe umiejętności (np. praca zespołowa, rozwiązywanie problemów, komunikacja czy korzystanie z nowych technologii) lub umiejętności funkcjonalne takie jak matematyka czy język ojczysty, lub wyniki z matematyki i języka ojczystego na świadectwie GCSE lub jego odpowiedniku.

Programy oferowane są na trzech poziomach: średniozaawansowanym, zaawansowanym i wyższym w zależności od poziomu kwalifikacji składających się na dany program szkolenia.

Krajowy Urząd Czeladniczy (*The National Apprenticeship Service*) jest odpowiedzialny za organizację szkoleń typu czeladniczego w Anglii. Od kwietnia 2011r. wszystkie programy czeladnicze muszą być zgodne z Angielskimi Standardami Czeladniczymi ([Specification of Apprenticeship Standards for England](#)). Standardy te obejmują między innymi następujące aspekty:

- Wszystkie programy czeladnicze muszą zapewnić wysoką jakość szkoleń, prowadzić do uzyskania kwalifikacji uznawanych w Anglii i odpowiadających danej umiejętności czy zawodowi, zarówno z punktu widzenia pracownika, jak i szkolącego go pracodawcy.
- Wszystkie programy czeladnicze oferują słuchaczom odpowiednie szkolenie w celu osiągnięcia dobrych standardów w umiejętnościach czytania i rachowania (oraz odpowiednie umiejętności informacyjno-komunikacyjne, jeśli są potrzebne w danym zawodzie lub dziedzinie).
- Każdy czeladnik korzysta z przynajmniej 280 godzin nauki pod nadzorem (*'guided learning'*) rocznie. Nauka pod nadzorem (*guided learning*) jest definiowana jako czas podczas którego pracownicy danej firmy są obecni w celu zapewnienia specjalnego wsparcia dla uczącego się czeladnika w celu osiągnięcia głównych celów szkolenia. Definicja obejmuje wykłady, zajęcia praktyczne z opiekunem oraz naukę pod opieką doświadczonego pracownika.

Czeladnicy w wieku od 16 do 18 lat którzy nie uzyskali jeszcze świadectwa GCSE z oceną C i powyżej z języka ojczystego i matematyki, powinni mieć taką możliwość podczas szkolenia.

W dokumencie „Nowe wyzwania, nowe szanse, plany reform dla systemu *further education*” [New Challenges, New Chances: Further Education and Skills System Reform Plan](#) (BIS, 2011) Rząd zobowiązał się do poprawienia jakości i dostępności szkoleń czeladniczych, np. w małych i średnich przedsiębiorstwach, dla młodzieży z trudnych środowisk oraz osób z terenów wiejskich. Priorytety obejmują zwiększanie liczby czeladników w wieku 16-24 lata, np. poprzez zachęcanie małych firm do przyjmowania młodych praktykantów oraz ułatwienie procesu zatrudniania czeladników poprzez redukcję biurokracji.

Funkcjonuje wiele instytucji prowadzących edukację zawodową: instytucje edukacyjne, autonomiczne instytuty zawodowe, firmy szkoleniowe, indywidualni pracodawcy. W ramach instytucji edukacyjnych istnieją centra doskonalenia zawodowego (*Centres of Vocational Excellence*) szkolące w ramach określonej dziedziny kształcenia zawodowego, które oferują doskonalenie umiejętności zgodnych z oczekiwaniami pracodawców.

Holandia

Edukacja obowiązkowa obejmuje uczniów w wieku 5-16 lat, w tym obowiązkowo w niepełnym wymiarze do 17. roku życia.

Szkolnictwo średnie w Holandii obejmuje:

- kształcenie praktyczne;
- kształcenie przedzawodowe na poziomie szkolnictwa średniego (VMBO) – 4 lata;
- kształcenie ogólne na poziomie szkolnictwa średniego (HAVO) – 5 lat;
- kształcenie przygotowujące do studiów wyższych (VWO) – 6 lat.

Edukacja zawodowa (MBO)

Edukacja zawodowa (MBO) obejmuje uczniów, którzy ukończyli 16 lat. Zapewnia szkolenie teoretyczne i praktyczne w wielu dziedzinach kształcenia zawodowego.

Uczestnicy programów płacą czesne, a jeśli uczestniczą w edukacji w szkole w pełnym wymiarze czasowym, przysługuje im pomoc finansowa od państwa.

Edukacja zawodowa MBO (na poziomie szkoły średniej drugiego stopnia) ma strukturę odpowiadającą sektorom zawodowym: biznes, inżynieria i technologia, usługi dla ludności (społeczne i indywidualne) oraz opieka zdrowotna.

Kursy są prowadzone na czterech poziomach, prowadzą do uzyskania różnych kwalifikacji i różnią się czasem trwania.

Czas trwania kursów według systemu państwowych kwalifikacji zawodowych obowiązującego od 1996 roku:

- na poziom asystenta: od 6 do 12 miesięcy
- poziom podstawowego szkolenia zawodowego: 2-3 lata
- szkolenie zawodowe (*professional training*): od 2 do 4 lat
- szkolenie kadry kierowniczej średniego szczebla: od 3 do 4 lat
- szkolenie specjalistyczne: od roku do 2 lat
- inne kursy: przynajmniej 15 tygodni.

Według systemu obowiązują cztery poziomy kursów:

1. poziom pierwszy asystencki – wyposaża w umiejętności w zakresie wykonywania podstawowych zadań i jest adresowany do tych, którzy nie są w stanie zdobyć kwalifikacji na poziomie drugim. Uczestnicy otrzymują certyfikat;
2. poziom drugi – podstawowe szkolenie zawodowe przygotowuje do wykonywania zadań na nieco wyższym poziomie. Dyplom ukończenia tego poziomu jest zarazem kwalifikacją minimum, którą każdy podejmujący pracę powinien posiadać;
3. poziom trzeci – zawodowy. Posiadacz dyplomu na tym poziomie ma prawo wykonywać zadania samodzielnie, ma także obowiązek nadzorowania innych w zakresie stosowania podstawowych procedur;
4. poziom czwarty – kadra kierownicza średniego szczebla lub szkolenie specjalistyczne, przygotowuje do samodzielnego wykonywania zawodu, jak i zakłada posiadanie umiejętności nie tylko zawodowych takich jak np. myślenie strategiczne; przygotowuje do przyjęcia obowiązków organizacyjnych, a także na różnych poziomach hierarchii zawodowej.

Central Register of Vocational Courses (CREBO) – rejestr, który określa, jakie instytucje prowadzą poszczególne kursy i jakie kwalifikacje przysługują po ich zakończeniu. Do chwili obecnej zarejestrowano ok. 700 różnych kwalifikacji. Z zasady każdy kurs powinien być oferowany w dwóch wariantach (dwie alternatywne ścieżki kształcenia). Obecnie taka możliwość dotyczy nieco ponad połowy wszystkich kursów.

Również prywatne instytucje edukacyjne mają prawo oferować kursy w ramach tej struktury kwalifikacji.

Regional training centres (ROCs) – instytucje, które prowadzą kursy kształcenia zawodowego; podlegają Ministerstwu Edukacji, natomiast programy w dziedzinie rolnictwa są nadzorowane przez Ministerstwo Rolnictwa. Instytucje te mają za zadanie oferować specjalnie zaprojektowane kursy dla osób szukających pracy, pracujących oraz młodych ludzi bez doświadczenia zawodowego. Ustawa dotycząca kształcenia zawodowego oraz kształcenia dorosłych (WEB) pozwala tym instytucjom na zaprojektowanie specjalnych ścieżek kształcenia dla słuchaczy ze środowisk defaworyzowanych.

ROC-y łączą edukację formalną z możliwością pracy zawodowej. W Holandii działa ponad 40 ośrodków tego typu. Funkcjonują także instytucje specjalistyczne (13) oferujące kursy szkoleniowe w poszczególnych zawodach w jednej dziedzinie. Istnieje także 13 ośrodków kształcenia w dziedzinie rolnictwa (*agricultural training centres (AOCs)*), które oferują kursy w tym zakresie.

Uczniowie powyżej 16. roku życia korzystający z pełnowymiarowych kursów płacą czesne oraz płacą za materiały szkoleniowe.

Wyżej wymieniona ustawa dotycząca kształcenia zawodowego oraz kształcenia dorosłych (WEB) obejmuje specjalnie zaprojektowane regulacje pozwalające na lepsze dostosowanie edukacji do świata pracy. Ośrodki eksperckie w dziedzinie kształcenia zawodowego, szkoleń i rynku pracy (KBBs) tworzą powiązania między kształceniem zawodowymi i instytucjami sektora biznesu. Ośrodki te działają w poszczególnych sektorach gospodarki, a ich zarządy składają się z przedstawicieli pracodawców i pracowników, oraz, w większości przypadków, instytucji edukacyjnych. Ośrodki mają za zadanie wypracować przejrzystą strukturę kwalifikacji definiując zakres wiedzy i umiejętności wymaganych przez pracodawców. W rezultacie w ramach pracy ośrodków powstało 237 profili kwalifikacji MBO, które obowiązują w roku szkolnym 2010/2011. Ośrodki KBB monitorują jakość organizacji egzaminów typu MBO, a także zapewniają odpowiednią liczbę miejsc w programach szkoleń praktycznych. Decydują także, które przedsiębiorstwa lub organizacje mają warunki do organizowania szkoleń praktycznych w oparciu o określone kryteria. Pracodawcy, którzy spełniają te kryteria otrzymują oficjalną akredytację i są włączani do specjalnego rejestru prowadzonego przez dany ośrodek. Istnieje także organizacja nadrzędna skupiająca wszystkie ośrodki tego typu czyli COLO.

Nie istnieją centralne regulacje dotyczące metod nauczania.

Poszczególne instytucje posiadają własne regulacje dotyczące treści nauczania i egzaminów dla kursów, które oferują. Regulacje te określają programy nauczania w tym: cele nauczania, szczegółowe treści i organizację kursu, organizację części praktycznej kursu, zakres i części egzaminu.

Każdy kurs zawiera szkolenie praktyczne w danym zawodzie. Odbywa się ono na podstawie umowy między instytucją, uczniem a firmą, w której szkolenie się odbywa. Umowa obejmuje prawa i obowiązki każdej ze stron, ustala liczbę godzin szkolenia, sposoby monitorowania ucznia oraz to, jakie umiejętności będą oceniane i w jaki sposób.

Organizacje przedsiębiorców i związki zawodowe są reprezentowane w gremiach edukacyjnych ustalających kwalifikacje wyjściowe (te, które uczeń ma uzyskać po ukończeniu poszczególnych kursów).

Istnieje możliwość specjalistycznego szkolenia zawodowego na poziomie policealnym (od 20.-22. roku życia).

W Holandii występuje niedobór wykwalifikowanych pracowników średniego i wyższego szczebla, w związku z tym holenderskie Ministerstwo Edukacji współpracuje z sektorem szkolnictwa zawodowego w celu ułatwienia procesu przechodzenia z jednego szczebla edukacji zawodowej na kolejny. Szkolnictwo zawodowe na poziomie szkoły średniej musi zapewnić wystarczającą liczbę absolwentów z kwalifikacjami na poziomie 3 i 4 w celu zaspokojenia potrzeb gospodarki opartej na wiedzy. Priorytetem jest umożliwienie uczniom łatwego przechodzenia z edukacji przedzawodowej (VMBO) do edukacji zawodowej na poziomie szkoły średniej (MBO) oraz do zorientowanej zawodowo edukacji w instytucjach szkolnictwa wyższego (HBO). Opisane powyżej rozwiązania pozwalają uczniom na uzyskanie odpowiednich kwalifikacji i szybsze przygotowanie się do wejścia na rynek pracy. Większość uczniów kończących kształcenie przedzawodowe (VMBO) kontynuuje naukę w ramach MBO, a w chwili obecnej wprowadzenie tak zwanych "ścieżek edukacyjnych" w edukacji zawodowej ułatwiło podejmowanie dalszej nauki. Planuje się szczególne wsparcie dla uczniów przechodzących z VMBO do MBO. Powstaje także plan rozwijania koncepcji "kariery edukacyjnej" (*learning career*), umożliwiającej młodym ludziom wykorzystanie wszystkich możliwości, jakie są dla nich dostępne w różnych środowiskach edukacyjnych oraz usuwanie barier między różnymi poziomami edukacji zawodowej.

Szwecja

Edukacja obowiązkowa obejmuje uczniów w wieku 7-16 lat (nie ma podziału instytucjonalnego na szkołę podstawową i średnią pierwszego stopnia), edukacja zawodowa rozpoczyna się na poziomie szkoły średniej drugiego stopnia (*gymnasieskola*) i obejmuje uczniów w wieku 16-19 lat.

Samorządy są zobowiązane zapewnić na swoim terenie dostęp do instytucji edukacyjnych na poziomie szkoły średniej II stopnia dla uczniów kończących edukację obowiązkową i oferować możliwość nauki w jednym z narodowych programów.

Edukacja ogólnokształcąca i zawodowa są zintegrowane w ogólnonarodowych, specjalnie opracowanych programach, które mają na celu zapewnić podstawową edukację ogólną, przygotowanie do zawodu i przyszłych studiów oraz aktywnego uczestnictwa w życiu obywatelskim.

Nie ma oddzielnych szkół zawodowych; istnieje jeden typ szkoły średniej II stopnia, gdzie odbywa się nauczanie w ramach obu typów kształcenia: ogólnokształcącego i zawodowego. Kryteria przyjęcia na programy zawodowe: pozytywna ocena z języka szwedzkiego, angielskiego i matematyki oraz co najmniej pięciu innych przedmiotów ze szkoły obowiązkowej. Uczniowie niespełniający tych kryteriów mogą zrealizować jeden z pięciu tzw. programów wstępnych.

Od 1 lipca 2011 obowiązuje nowa struktura szkoły średniej II stopnia. Dawne 17 narodowych programów zostało zastąpione 18 programami, z czego 12 to programy zawodowe. W ramach wszystkich programów występuje ten sam zestaw 9 przedmiotów obowiązkowych, do których zalicza się: język szwedzki, matematyka, język angielski, historia, wiedza o społeczeństwie, nauki ścisłe i przyrodnicze, religia, zajęcia artystyczne oraz wychowanie fizyczne i zdrowotne. Uczniów, którzy rozpoczęli naukę przed wprowadzeniem reformy, obowiązuje wcześniejsza struktura programowa tj. dawne 17 programów.

Nowa struktura zapewnia możliwość kształcenia praktycznego w miejscu pracy oraz wprowadza dyplom szkoły średniej II stopnia, osobno dla programów ogólnych i zawodowych. Uzyskanie dyplomu ukończenia programu zawodowego wiąże się z koniecznością zarówno zrealizowania szkolnego programu kształcenia, jak i programu praktyk zawodowych (program *Uczenie przez pracę* – patrz poniżej). Uczniowie każdego z 12 zawodowych programów powinni mieć możliwość realizowania przedmiotów prowadzących do uzyskania dyplomu, który z kolei daje możliwość wstępu na uczelnie wyższe. Samorządy adaptują programy do potrzeb lokalnych.

Programy zawodowe:

- Program Biznesowo-Administracyjny ([*The Business and Administration Programme*](#) – *Handels- och administrationsprogrammet*) – przygotowuje do pracy w usługach, a zwłaszcza handlu;
- Program Opiekuńczy ([*The Child Care and Recreation Programme*](#) - *Barn- och fritidsprogrammet*) – przygotowuje do pracy pedagogicznej z ludźmi starszymi i dziećmi, w tym: organizacji czasu wolnego, zajęć kulturalnych, sportowych, pomocy w zakresie zdrowia;
- Program Budowlany ([*The Construction and Installation Programme*](#) – *Bygg- och anläggningsprogrammet*) – przygotowuje do pracy w budownictwie innym niż mieszkaniowe;

- Program Inżynierii Elektrycznej i Energetycznej ([*The Electrical and Energy Programme – El- och energiprogrammet*](#)) – przygotowuje do pracy przy instalacjach elektrycznych, a także elektronice i technologiach komputerowych oraz przy renowacji i utrzymaniu zakładów energetycznych, instalacji ogrzewania, wentylacji i urządzeń sanitarnych, urządzeń grzewczych i chłodniczych;
- Program Gastronomiczny ([*The Restaurant and Food Programme – Restaurang- och livsmedelsprogrammet*](#)) – przygotowuje do pracy w gastronomii i pokrewnych dziedzinach np. przetwarzaniu i sprzedaży produktów gastronomicznych;
- Program Rękodzielniczy ([*The Handicraft Programme – Hantverksprogrammet*](#)) – przygotowuje do pracy w różnych gałęziach twórczego rękodziela;
- Program Opieki Zdrowotnej ([*The Care and Treatment programme – Vård- och Omsorgsprogrammet*](#)) – dotyczy pracy w sektorze zdrowia i opieki nad dziećmi, młodzieżą i ludźmi starszymi;
- Program Hotelarsko-Turystyczny ([*The Hotel and Tourism Programme – Hotell- och turismprogrammet*](#)) – przygotowuje do pracy w charakterze recepcjonistów, kelnerów i szefów kuchni oraz przy organizacji konferencji;
- Program Inżynierii Przemysłowej ([*The Industry Engineering Programme – Industritekniska programmet*](#)) – przygotowuje do pracy w produkcji;
- Program Korzystania z Zasobów Naturalnych ([*The Natural Resources Programme – Naturbruksprogrammet*](#)) – przygotowuje do pracy w rolnictwie, leśnictwie, ogrodnictwie, weterynarii, łowiectwie, rybołówstwie, ochronie przyrody, turystyce;
- Program Inżynierii Maszyn i Transportu ([*The Vehicle and Transport Programme – Fordons- och transportprogrammet*](#)) – przygotowuje do pracy przy konserwacji wszelkiego rodzaju pojazdów lądowych i powietrznych.
- Program Wykonywania i Konserwacji Instalacji Grzewczych i Wodno-Kanalizacyjnych ([*The Sanitary, Heating and Property Maintenance Programme – VVS- och fastighetsprogrammet*](#)).

W 2008 r. pilotażowy program *Uczenie przez pracę (Apprenticeship Programme)* został wprowadzony w ramach szkoły średniej II stopnia, stwarzający możliwość kształcenia zawodowego w miejscu pracy. Na każde miejsce takiej praktyki zawodowej przeznaczono 25 tys. koron szwedzkich rocznie. Od jesieni 2011, program (*gymnasial lärlingsutbildning*) funkcjonuje jako pełnoprawna alternatywa szkolnych programów zawodowych. Program działa według tych samych przepisów i stosuje te same programy nauczania, zakłada jednak, że co najmniej połowa czasu kształcenia zawodowego przebiegać powinna w jednym lub kilku miejscach pracy. Realizacja programu praktyk może rozpocząć się w pierwszym, drugim lub trzecim roku nauki, a korzystający z niego uczeń ma prawo zdobyć podstawowe kwalifikacje niezbędne do kontynuowania edukacji na poziomie wyższym.

Szkoła jest pośrednikiem w zorganizowaniu praktyk zawodowych w ramach programu. W procesie planowania i realizacji kształcenia, współpracuje więc z przedstawicielami poszczególnych branż i pracodawców, którzy tworzą lokalne rady ds. praktyk zawodowych. Jest to niezbędne, ponieważ założeniem programu *Uczenie przez pracę* jest odpowiadanie na potrzeby rynku pracy oraz realne uczestnictwo tego szeroko pojętego rynku w tworzeniu i wpływanie na kształcenie i szkolenie zawodowe.

Dania

Szkoły średnie ogólnokształcące drugiego stopnia oferują następujące programy z elementami kształcenia zawodowego:

- Program HF (program przygotowawczy do egzaminu na studia wyższe)
Obejmuje uczniów w wieku 17-19 lat. Program 2-letni, kryterium przyjęcia jest ukończenie 10 lat nauki i egzamin końcowy z jęz. duńskiego i dwóch określonych przedmiotów, zakończenie kursu w określonych ramach czasowych, oświadczenie poprzedniej szkoły o zdolności ucznia do kontynuowania nauki. Kończy się egzaminem uprawniającym do wstępu na studia wyższe.

- Program HHX (program o profilu handlowym)
3 lata nauki dla uczniów w wieku 16-19 lat, prowadzi do uzyskania dyplomu o profilu ogólnym i handlowym, uprawniającego do przyjęcia na studia wyższe.
Przedmioty bezpośrednio związane z praktyką zawodową w dziedzinie biznesu, administracji i zarządzania oraz przedmioty obowiązkowe: jęz. duński, języki obce, księgowość, finanse, prawo handlowe, przetwarzanie danych, matematyka, ekonomia.

- Program HTX (program o profilu technicznym)
3 lata nauki w wieku 16-19 lat, program zbliżony do liceum, o profilu technicznym zapewnia kwalifikacje zawodowe i wstęp na studia wyższe.
Przedmioty obowiązkowe: jęz. duński, jęz. obce, technologia i nauki przyrodnicze, oprócz programu teoretycznego program zawiera także warsztaty przemysłowe i praktyki laboratoryjne. Około 2/3 programu stanowią przedmioty obowiązkowe, a pozostałą 1/3 przedmioty do wyboru.

Wszystkie trzy programy są realizowane w ramach stacjonarnej nauki w szkole.

Programy są nakierowane na przygotowanie kadry dla firm prywatnych. Partnerzy społeczni mają wpływ na cele i treści nauczania w tych programach. Rada do Spraw Edukacji Zawodowej jest organem doradczym Ministra Edukacji, powołanym w tym celu.

Szkoły o profilu zawodowym

Kształcenie i szkolenie zawodowe jest oferowane przez 117 szkół, w tym 48 o profilu biznesowym, 37 – technicznym, 10 – biznesowo-technicznym, 19 – rolniczym oraz placówek o innych profilach, takich jak np. fryzjerstwo, hotelarstwo, transport, itp. Nauka w nich obejmuje uczniów w wieku między 15 a 20 lat. Kryterium przyjęcia stanowi ukończenie edukacji obowiązkowej. Ogranicza się liczbę przyjęć w przypadku, gdy liczba kandydatów na daną specjalizację wykracza ponad potrzeby rynku. Większość uczniów rozpoczyna naukę zawodu w szkolnych strukturach, mogą oni jednak rozpocząć pracę zawodową, a następnie rozpocząć program kształcenia.

Partnerzy społeczni odgrywają istotną rolę w zarządzaniu nauczaniem zawodowym zarówno na szczeblu lokalnym, jak i centralnym np. w zakresie decyzji odnoszących się do długości trwania i struktury programów tak, by przygotowanie do zawodu spełniało oczekiwania rynku pracy.

Program nauczania

Kształcenie zawodowe składa się z dwóch okresów: wstępnego (*basic course*) i głównego (*main course*).

Plan edukacyjny

Każdy uczeń realizuje własny plan edukacyjny, zapewniający zbieżność między jego zainteresowaniami i umiejętnościami, a faktycznym przebiegiem nauki. Plan zawiera więc treści nauczania, zarówno w okresie wstępnym, jak i w okresie głównym, włączając w to praktykę zawodową. Wszystkie elementy planu uzgadniane są między uczniem a szkołą oraz, jeśli dotyczy, miejscem praktyki zawodowej. Zakłada się, że to uczeń przede wszystkim decyduje jak wygląda jego ścieżka edukacyjna.

Portfolio edukacyjne

Portfolio edukacyjne ucznia zawiera opis kwalifikacji i kompetencji nabytych przez niego w całym okresie nauki i praktyki zawodowej.

Kurs wstępny

Celem kursu wstępnego jest utwierdzenie kandydata w wyborze specjalności oraz zapewnienie możliwości przyjrzenia się różnym programom, głównie w praktyce, i skorzystania z rad dotyczących wyboru zawodu, możliwości edukacyjnych; po okresie wstępnym uczeń dokonuje wyboru programu, w którym chce się dalej kształcić.

Kurs trwa zazwyczaj od 20 do 25 tygodni, z czego 5 tygodni poświęcone jest obowiązkowemu kształceniu ogólnemu, 5 tygodni kształceniu zawodowemu, a pozostałe 10 - przedmiotom ustalonym przez tzw. komisje handlowe. W przypadku szkolenia technicznego kurs może być przedłużony do ok. 60 tygodni. W przypadku szkolenia handlowego okres kursu wstępnego jest dłuższy i trwa od min. 38 tygodni do maksimum 2 lat.

Kurs główny

Po zakończeniu kursu wstępnego, uczniowie są przyjmowani na kurs główny, co oznacza, że muszą podpisać umowę o szkoleniu z miejscem pracy. Kurs składa się z teoretycznego kształcenia oraz praktycznego szkolenia i rozpoczyna się od tego drugiego. Od roku szkolnego 2008/09 obowiązuje 12 ścieżek edukacyjnych, z których każda prowadzi do specjalistycznych kursów głównych. Do ścieżek tych należą:

- Maszyny samochodowe, lotnicze i inne
- Budownictwo
- Obsługa klienta
- Flora i fauna
- Ciało i styl
- Żywnienie człowieka
- Media
- Produkcja i rozwój
- Informatyka
- Zdrowie, opieka i nauki pedagogiczne
- Logistyka i transport
- Reklama

Z myślą o geograficznym aspekcie rozkładu potrzeb rynku pracy, ścieżki są równomiernie dostępne na terenie całego kraju. Kontynuacją ścieżek są kursy główne dostępne po ukończeniu kursu wstępnego.

Ok. 50-70% okresu szkolenia ma miejsce w miejscu pracy, a 30-50% w strukturach szkolnych. Zajęcia są zorganizowane na zasadzie „tortu”, czyli szkolenie teoretyczne (bloki 5-10-tygodniowe) przeplata się z praktyką w miejscu pracy. Całkowity czas trwania kursu nie przekracza zazwyczaj 3,5 roku. Kurs rozpoczyna się od szkolenia praktycznego w firmie (lub w wersji alternatywnej – od zajęć szkolnych), a po nim następuje kilka okresów naprzemiennie z praktykami w miejscu pracy.

Celem kursu jest takie przygotowanie uczniów, aby ich kompetencje odpowiadały potrzebom rynku pracy. Instytucje edukacyjne kształcące w kierunkach zawodowych mają także przekazywać wiedzę ogólną, wspomagać rozwój osobowy ucznia oraz kształtować jego postawy społeczne. Każda szkoła zawodowa oferuje szeroką gamę przedmiotów dodatkowych, które stanowią część czasu lekcyjnego.

Szkolenie praktyczne w miejscu pracy stanowi większą część całości trwania programu. Szkolenie to odbywa się w jednej lub kilku firmach lub instytucjach autoryzowanych przez odpowiednie komisje, na zasadzie umowy zawieranej pomiędzy praktykantem a firmą/mi lub instytucją/mi. W przypadkach niektórych programów praktyka w miejscu pracy jest łączona z warsztatami w szkole.

Znalezienie miejsca praktyki to sprawa ucznia. Przed rozpoczęciem praktyki uczeń podpisuje umowę z firmą, w której praktyka będzie się odbywać. Umowa określa warunki całości szkolenia, w tym: okresy nauki w szkole i szkolenia w firmie oraz egzamin końcowy. Umowa jest zawsze sporządzana na piśmie; w przypadku uczniów niepełnoletnich konieczna jest zgoda rodziców.

Część szkolna kształcenia zawodowego obejmuje cztery typy przedmiotów praktycznych i teoretycznych:

- przedmioty podstawowe
- przedmioty specjalizacyjne
- przedmioty specjalne
- przedmioty do wyboru.

Inne możliwości kształcenia zawodowego

Program podstawowego kształcenia i szkolenia zawodowego (EGU)

Spersonalizowany program podstawowego kształcenia i szkolenia zawodowego EGU jest ukierunkowany na kształcenie ustawiczne i zatrudnienie. Trwający od 1,5 do 3 lat program zorganizowany jest na zasadzie „tortu”, oferując naprzemienną naukę zawodu w szkole i miejscu pracy, gdzie część szkolna trwa 20-40 tyg. i opiera się na innych funkcjonujących programach nauczania. Na zakończenie kształcenia mogą odbyć się egzaminy sprawdzające. Program EGU skierowany jest do osób poniżej 30 r.ż., które nie uczą się ani nie pracują, oraz nie spełniają kryteriów niezbędnych do ukończenia innych programów kształcenia.

Szkolenie praktyczne w ramach programu odbywa się w miejscu pracy. Opiekun szkolenia odpowiada za zapewnienie, że wybrana kwalifikacja została nabyta przez ucznia. Uczniowie realizujący program EGU są zazwyczaj przygotowani do zajęcia stanowisk pomocniczych w danej branży. Plan programu musi uwzględniać możliwości miejsc praktyki zawodowej ucznia, tak, aby spełniały one kryteria programu.

Szkoły produkcyjne

Grupą docelową dla tych szkół są młodzi ludzie poniżej 25. roku życia bez wykształcenia zawodowego, także ci którzy „wypadli” wcześniej z regularnego toku nauki, mają problemy natury społecznej. Długość cyklu nauki to maksymalnie 12 miesięcy; uczestnicy, w przypadku, gdy podejmą pracę lub praktykę zawodową w innym miejscu, mogą w każdym momencie zrezygnować z uczestnictwa w programie tego typu szkoły. Najczęściej uczniowie pozostają w szkole ok. 5 miesięcy.

Charakterystyczną cechą szkół produkcyjnych jest elastyczność programów i metod nauczania. Nauka jest dostosowana do potrzeb wynikających z praktycznych sytuacji, nie ma egzaminów ani stałych przedmiotów, choć w każdej z tych szkół uczniowie mogą uczęszczać na lekcje języka duńskiego, nauk społecznych, matematyki, nauk politycznych. Najbardziej typowe dziedziny kształcenia zawodowego w szkołach produkcyjnych to: rolnictwo, ogrodnictwo, leśnictwo, hodowla ryb, przemysł tekstylny, produkcja paneli słonecznych, stolarstwo, wyrób pamiątek. Dziedziny kształcenia są wybierane w porozumieniu z lokalnym przemysłem. Założeniem szkół produkcyjnych jest umożliwienie uczniom zdobycia kwalifikacji, które pozwolą im następnie na kontynuację kształcenia zawodowego. W Danii funkcjonuje ok. 90 szkół produkcyjnych.